

SP iz leta 1950 ponavlja pravilo Breznik-Ramovševega Pravopisa iz 1934.

Iz navedenih podatkov se dá sklepati, da je pravilo o izreki skupine lj določil Fr. Ramovš. Njegova avtoriteta je potegnila za seboj sodelavce pri SP iz leta 1950, zatem pa še avtorje najnovejše slovenske slovnice iz 1956.

Izreka skupin lj in nj, kot jo določa SP in najnovejša slovnica, je koncesija ne morda ljudski izreki, temveč izreki, nastali pod vplivom črkopisa, ki za palatalni l' in n nima posebne črke. Ta izreka je utemeljena le, ako upoštevamo med izobraženci udomačeno, čeprav nenaravno in neljudsko izreko po pisani črki. Fr. Bezljaj je v »Orisu slovenskega knjižnega izgovora« ugotovil, da palatalnega l ni poznala v svojem izgovoru nobena poskusna oseba, da je l v skupini lj le rahlo palataliziran, tako da je izreko treba opredeliti kot l + j.

Približno tako usodo je doživljal prvotni palatalni n. Ta je sicer ohranjen v posameznih narečjih, drugod pa nadomeščen z drugačnimi glasovi, ni pa se razcepil v n + j, kot terjajo za izgovor današnja pravorečna pravila.

Iz vsega navedenega je razumljivo, da je izreka l + j in n + j ne le zame, temveč še za marsikoga nenaravna. Pred seboj imam dopise, ki tako izreko grajajo. V enem izmed njih berem tole: »Vselej me zabole ušesa, kadar slišim po radiu tisto zoprno izreko Ljubljana, ljubezen z razločnim l in j.«

Pisava je torej zakrivila, da so začeli šolani ljudje izrekati vsak glas v teh skupinah posebej. To pisavo je zahteval Kopitar v svoji slovnici. Prej so palatalnost različno zaznamovali oziroma pisali za palatalna l' in n kar l in n; to je bilo najpogosteje odvisno od piščevega domačega narečja.

Ker se pravopisna in pravorečna pravila ne morejo in ne smejo prepogosto spreminjati, se mi zdi velika škoda, da se je z novejšimi tako avtoritativnimi priročniki, kakor sta Slovenski pravopis in najnovejša slovenska slovnica, uzakonila izreka l + j in n + j. Ker je ta izreka nenaravna in ni niti narečna, bi vsaj v pogovornem jeziku ne smela biti dovoljena.

Ivan Tominec

ZRAVEN, POLEG, RAZEN, MIMO

Te štiri drobne besede se piscem rade zatikajo, dasi so preproste in lahko razumljive; vsaka pa ima svoj stalni pomen in ga ne spreminja v zvezi z drugimi.

Zraven pomeni, da je kdo ali kaj prav tesno blizu koga ali česa. Na primer: Hiša je zraven potoka, blizu hiše pa je hlev. Ni vtil v posodo, šlo je zraven nje. Zdravi so in zraven močno prešerni.

Poleg ima popolnoma isti pomen, da smemo oba izraza zamenjavati.

Razen pomeni — če je predlog — da gre k nečemu še nekaj posebej ali navrh. Na primer: Dal mu je razen denarja še dobrih nasvetov. *Razen* izraža razdeljenost, *zraven*, *poleg* pa skupnost.

Mimo danes ne more več izražati tega, kar pomenita besedi *zraven* in *poleg*, ker je samo še izraz za gibanje (dinamiko). Besede ne smemo kar na slepo zamenjavati z izrazom *razen* ali jo uporabljati za izražanje komparativa. Zdi se mi, da je izrek »vsi so bili tam, mimo njega« danes že čisto nemogoč. Kaj šele, če ne bi bilo vejice v stavku! Tudi »njegova hiša je lepša mimo naše« je slaba primerjava. Če je Dalmatin (po Pleteršniku) zapisal primero »on ni tacega trpljenja mimo družih zaslužil«, je to za današnje ljudi sila.

Nedavno smo brali, da je neki rekorder prenočeval v ameriškem hotelu *poleg* neke filmske zvezde. Izkazalo pa se je, da je to grdo natolcevanje...

Če bomo tako mešali, bo lovska latinščina kmalu otročje lahka: *Mimo* zajca sem ustrelil pet kozlov...

Vinko Gaberski

RAČKI ALI RAŠKI?

»Krajevni činitelji« v Račah so se sprli, ali je pravilen pridevnik rački ali raški. »Slovniško« ali »jezikovno« je to razložil poznavalec po pravilu: »V pridevniških izpeljankah se obrazilo -ski uveljavlja v obliki pridevnika na -ski ali pa na -ški.«

A tu se uveljavlja zahteva po ohranitvi bistvenih glasov samostalnikove oblike (rački nasproti raški je Račanom — sami si pravijo Račanci — bolj določno, saj »slišijo« v besedi ime svoje vasi Rače). Ker tudi ljudstvo govori tako (torej rački: Račka »goša«, račka postaja, račka občina), bo toponimični slovar slovenskega jezika to bržčas dovolil.

Imamo že *goriški* od Gorica in imamo *gorički* v imenu Goričko (v Prekmurju). Zlatoliče (na Dravskem polju, ž. sp. mn., Melik ima Zlatoliče) — zlatolički; v Hočah pravijo hočki potok, hočko Pohorje. Podobne glasovne konce imamo v krajevnih imenih bočko pogorje, žička gorca, žički samostan itd.

Rekel bi, da imajo tisti Račanci prav, ki zahtevajo, naj pravimo (z njimi vred) rački, svoj prav ima pa seveda tudi slovničar, ko razlaga to pravilo v slovnici, ki še nima dodatka o »izjemah«.

F. Vernik

GLAGOLI S PREDLOGOM »V«

Gaberskega zapisek o zlorabi predpone »v« (JiS IV, 255—256) je sprožil v meni vprašanje, ki se ga nisem zavedal. Da bi bilo ustvarjanje glagolov z »v« neprimerno?

Če na slepo po spominu, Pravopisu in Pleteršniku razvrstim nekaj glagolov, pri katerih srečujem »v«, se mi pokaže tole:

Nič se nam ne upirajo sestavljeni glagoli, če povedo »spraviti kaj v kaj«, na primer: vbrizgniti, vcepiti, vgnezditi se, vdeliti, vjesti, vknjižiti, vpisati, vpati, vkleniti, vkapati, vbosti itd. Osnova je že obstoječ glagol, ki mu s pritaknjanim predlogom določimo še nadrobnejšo vsebino. Druga skupina so glagoli, ki nam v sestavi z »v« povedo »spremeniti kaj v kaj«, na primer: vtelesiti, vpliniti, vtekočiniti ipd. Ti glagoli so vsekakor mlajši od prvih. Tretja skupina pa bi bili sestavljeni glagoli, ki nastajajo dandanes in naj bi se jih rajši izogibali. Meni se zdi, da je odpor nepotreben in neumesten.

Besedo *vladjeti se* ima v svojem slovarčku že Alasia (1607). S to besedo sloveni italijanski izraz inbarcarsi. Dvomim, kolikor vemo o Alasii, da bi bil mogel posneti slovenski izraz po svojem italijanskem. Dalje imamo izraze vladjati, noterladjanje, naladjati, v ladjo basati, vladjanje (za nemški einschiffen) pri Korošču Gutsmanu (1789). Gutsmanu bi mogli prisoditi, da je ustvaril svoj izraz po nemškem, toda njegov slovenski jezikovni čut se temu ni upiral. V Gutsmanu je tudi izraz vročiti (v pomenu zustellen = dostaviti in einhändigen = v roke dati). Ali naj bi po toliko stoletjih vladjati in vročiti izločili?

V novejšem ali najnovejšem času so res nastale besede: včlaniti, vokviriti, vskladiščiti, vzemljiti, celó vistosmeriti. Pred časom mi je tiskarna poslala »vstranjeno korekturo«, korekturo v straneh, lomljeno korekturo.

Ta tretja, najmlajša skupina sestavljenih glagolov, kakor se mi zdi, nima osnove v glagolu, temveč v samostalniku: dati v okvir, spraviti v skladišče, žico speljati v zemljo, zapisati med člane ipd.

Oglasil sem se, ker čutim v zapisku Gaberskega prenapeto skrb in vneto za odkrivanje »tujih vzorcev«. Navedene izraze bom mirne duše pisal in govoril, moj jezikovni čut se jim ne upira in tudi zgodovina govori zanje.

Viktor Smolej

ZAKOPANE

Zakopane je najznamenitejše poljsko letovišče, središče poljskega planinstva in smučarstva. Ko so naši časniki in radio letos marca in aprila poročali o smučarskih tekmah v poljskih Tatrah, poročevalci niso vedeli, kako se ta poljski kraj imenuje. Tako smo ponovno brali in slišali: v Zakopanih, iz Zakopanov, v Zakopane ipd. Ko so bile tam smučarske tekme državnih »novinarskih« (= časniških) zastopstev, so tekmovali tudi naši jugoslovanski predstavniki, in jih ni bilo malo! V reprezentanci jih je bilo štirinajst, iz Slovenije same kar osem! In vendar si ti slovenski ljudje, ki jim je časništvo poklic, niso zapomnili niti kraja, kjer so tekmovali in kjer so uživali poljsko gostoljubje.

Zakopane je edninski pridevnik sr. spola. Zato se sklanja: Zakopane, Zakopane, v Zakopanem, iz Zakopanega itd. Take oblike imen niso nenavadne tudi v slovenskem jeziku in ne smejo biti težke »novinarskemu« peresu. Saj govorimo in pišemo: na Gorenjskem, z Goriškega, z Dolenjskega; Dobeno, Dobenega, na Dobenem, z Dobenega; Studeno, Studenega, s Studenega, na Studenem. Sosed Golega je Kurešček. Na Golem so bili boji. Morda je nenavaden končni -e? Poleg kraja Moravče, Moravč imamo kraj Moravče, Moravčega, v Moravčem. Pod Turjakom je Želimlje; v Želimlju je bil za župnika F. S. Finžgar, ki je bil iz Želimlja prestavljen v Sorico.

Viktor Smolej